

Konferencia az őshonos kisebbségek anyanyelvi oktatáshoz való jogáról

A Kisebbségi Jogvédő Intézet szeptember végén kétnapos konferenciát szervezett „Az őshonos kisebbségek anyanyelvi oktatáshoz való joga – elméletben és gyakorlatban” címmel a budapesti Pázmány Péter Katolikus Egyetemen. A **Miniszterelnökség Nemzetpolitikai Államtitkársága** és a **Bethlen Gábor Alap** támogatásával megvalósult rendezvényen a nemzetközi és hazai szakmai közösség kiemelt szakemberei, valamint az érintett közösségek választott vezetői áttekintették a magyarországi nemzetiségek és a külföldi magyarság jogvédelmével kapcsolatos időszerű kérdéseket és a jogérvényesítés lehetőségeit.

A konferencia szakmai nyitóelőadását Szalayné Sándor Erzsébet nemzetiségi ombudsmanhelyettes tartotta „A kisebbségi identitásörzés nélkülözhetetlen elemei – nyelv és oktatás” címmel.

A program keretében Török Tamás titkárságvezető tartott előadást „Nemzetiségi nevelés-oktatás: intézményrendszer a pedagógia, a jog és a nemzet(iség) politika metszetében” címmel, majd moderátorként segítette „A magyarországi nemzetiségek anyanyelvi oktatáshoz való joga” című szakmai panel munkáját. A beszélgetés résztvevői Engländerné Hock Ibolya (a Magyarországi Németek Országos Önkormányzatának elnöke), Gyurity Milán (a Szerb Országos Önkormányzat akkori elnökhelyettese), Szabó Mónika (a Szlovák Tanítási Nyelvű Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium főigazgatója), valamint Sutyá Miklósné (a Magdu Lucian Román Általános Iskola és Óvoda főigazgatója, Battonya) voltak. A konferencia teljes programjáról utókiadvány készül, amely tartalmazza majd az előadások és a kerekasztal-beszélgetések szakmai leírását is. A magyarországi nemzetiségek anyanyelvi oktatáshoz való jogának szentelt panel előadásából válogattunk.

Gyurity Milán:

A szerb nemzetiség anyanyelvi oktatásának helyzete Magyarországon

Előadásomban a magyarországi szerb közösség oktatástörténetének izgalmas és sokrétű világába kalauzolom Önöket, továbbá ismertetném ennek az utazásnak mai gyümölcseit, melyeket közösségünk napjainkban élvezhet. Ez a történet több évszázadra nyúlik vissza, és bemutatja, hogyan őrizte meg a közösség oktatási hagyományait a történelem viharai közepette is.

A magyarországi szerbek történelmi jelenléte hazánkban mély gyökerekkel bír, egészen a középkorig nyúlik vissza. A XV. és XVI. században a Balkán-félszigetet érintő török hódítások következtében sok szerb menekült érkezett Magyarországra. Ezzel párhuzamosan a szerb közösség létrehozta saját intézményeit, amelyek a vallási, kulturális és oktatási igények kielégítését szolgálták. Ezek az autonóm közösségek kulcsfontosságú szerepet játszottak abban, hogy a szerbek az idegen földön is megőrizhessék nyelvüket, kultúrájukat és vallási hagyományait. A középkorban, a török uralom idején a szerbek iskoláik működését elsősorban kolostorokhoz kötötték. Ezek az iskolák nem csupán vallási oktatást nyújtottak, hanem a nyelvi és kulturális nevelés központjai is voltak. A Szerb Ortodox Egyház intézményei révén a szerb közösség a tudás és a műveltség megőrzésére törekedett, ami alapvető szerepet játszott abban, hogy nemzeti identitásuk fennmaradjon.

Kiemelném egy kivételes történelmi szereplő alakját. Gavriilo „Gavril” Stefanović Venclović (1680–1749) pap, író, költő, szónok, filozófus, neológus, poliglott és illuminátor (nyelvújító, kettőnél több nyelvet beszélő személy, könyveket-kódexeket kézi festéssel díszítő mester – a szerk.) volt. A barokk irányzatok a szerb irodalomban a XVII. század végén

kezdték megjelenni, s bár ő a XVIII. század első felében tevékenykedett, mégis a szerb barokk irodalom egyik első és legjelentősebb képviselője. Venclović tudományos munkásságának egyik legfontosabb hozzájárulása a köznyelv fejlesztése volt, amely egy évszázaddal később a szerb irodalmi nyelv alapjává vált. Közismert, hogy az első szerb tanítók és illuminátorok egyike, Kiprijan Račanin tanítványa volt.

A felekezeti iskolák megjelenése

A XVIII. század folyamán a kolostori iskolákat fokozatosan felváltották a felekezeti iskolák, amelyek a helyi ortodox egyházak irányítása alatt álltak. Ezek az iskolák biztosították az anyanyelvi oktatást, amely különösen fontos volt egy olyan közösség számára, amely befogadó ország területén élt. Nemcsak a nyelvi készségek elsajátítását tette ugyanis lehetővé, hanem a nemzeti öntudat erősítését is szolgálta. Az oktatásban központi szerepet játszottak a vallási és kulturális ismeretek, amelyek révén a diákok megismerhették a szerb népi hagyományokat, szokásokat és történelmet.

A XIX. században, különösen a *Habsburg Birodalom* oktatási reformjainak hatására, a felekezeti iskolák szervezeti szempontból egyre inkább modernizálódtak. Az iskolák szervezésében és működésében nagy szerepet vállaltak a helyi szerb vezetők, akik fontosnak tartották, hogy az oktatási intézmények autonómiája megmaradjon, miközben alkalmazkodtak az állami oktatási követelményekhez. Az iskolák fennmaradását és működését nagyban támogatta a szerb ortodox egyház, amely a közösség egyik legfőbb védelmezője volt. Ez a korszak egyben a szerb jótevők aranykora volt. Soruk nem végtelen, de hosszas, így közülük azt a kettőt emelném ki, akiknek a hatása talán a legnagyobb a mai szerb nemzetiségi oktatás szempontjából.

Thököly-Popovics Száva (1761–1842) volt az első szerb, aki megkapta a jogi tudományok doktora címet. Ő az alapítója az egyik legnagyobb szerb külhoni alapítványnak, a *Thökölyanumnak*, amely ma a *Budai Egyházmegye* tulajdonát képezi. Ezt az intézményt 1838-ban hozta létre Pesten, azzal a céllal, hogy itt tanulhassanak a szerb lakta területek szegény, de tehetséges szerb diákjai és egyetemistái. Sok év elteltével az épület fokozatosan kezdi visszanyerni régi ragyogását és fontos szerepet játszik a magyarországi szerbek vallási, kulturális és művelődési életében. Manapság ismét szerb diákok lakják, és tanáraikkal lehelnek új életet a patinás épületbe.

Dumtsa Jenő (1838–1917) szerb kereskedő, nagybirtokos és mecénás, akinek életrajza szorosan összefonódik a magyarországi szerb közösséggel, és annak XIX. századi és XX. század eleji fejlődésével. Gazdag cincár-szerb családból származott, mely a XVIII. század közepén telepedett le *Komáromban*. A szerb diaszpóra tagjaiként korábban az ősei is hozzájárultak a helyi gazdasághoz és kultúrához. Ő maga már fiatal korában megismerkedett a kereskedelemmel és azokkal a hagyományokkal, amelyeket nemzedékről nemzedékre adtak tovább. Huszonhét évig volt *Szentendre* polgármestere, és ez idő alatt jelentősen hozzájárult a város fejlődéséhez. Dumtsa jelentős hatással volt a magyarországi szerb közösség oktatására is, különösen a Budai Szerb Ortodox Egyházmegye területén. Ő volt az, aki több településen is (*Lóréven, Szigetcsépen, Százhalombattán, Budakalászon és Csobánkán*) iskolákat építtetett, melyeknek jelentős anyagi támogatást nyújtott. Elkötelezettsége révén sok fiatal számára nyílt meg a tanulás lehetősége. Tettei nemcsak a közvetlen anyagi támogatásra terjedtek ki, hanem az oktatással kapcsolatos küldetéstudatot is kifejezték, amely a magyarországi szerb közösség kultúrájának és identitásának megőrzésében játszott kulcsszerepet. Átfogóbb szemléletet tükrözött, amely a közösség oktatásának fejlesztését és a fiatal nemzedék jövőjének biztosítását célozta meg. Kortársai őt a „*legnagyobb jótevők*” között tartották szá-

mon. Dumtsa emléke tehát nem csupán egy gazdag üzletember öröksége, hanem egy olyan jótékony személyé, aki a közösségi értékek és a nemzeti identitás megőrzésére is nagy figyelmet fordított.

A XVIII. század során a kolostori iskolákat felváltották a felekezeti iskolák, amelyek egészen a XX. század közepéig az anyanyelvi oktatás színterei voltak. A szerb felekezeti iskolák egyesítésével, amelyek minden egyházi közösségben működtek, Pomázon megalakult a *Délszláv Körzeti Iskola és Kollégium*. 1954-ben az intézményt áthelyezték *Budapestre*, a *Rózsák terére*, ahol közös *Szerbhorvát Óvoda, Általános Iskola, Gimnázium és Kollégium* jött létre. Ez az iskola 1993-ig működött közösen, amikor a jugoszláviai konfliktus következtében külön szerb és horvát iskolává vált. A szerb oktatás így a mai Magyarországon harminc éve önálló.

A budapesti szerb iskola

Az iskola különválása, valamint az önálló szerb intézmény létrejötte volt a legnehezebb időszak. A jugoszláviai polgárháború súlyos hatást gyakorolt a magyarországi szerb közösségre, és semmiféle külső támogatás nem érkezett. *Nedelykov* Milán és *Lásztity* Péro, a szerb közösség vezetői küzdöttek azért, hogy az iskola megőrizze önállóságát és a mai épületében maradjon. Ehhez nagy segítséget nyújtott a magyar Kulturális és Oktatási Minisztérium két munkatársa, *Lásztity* Mária és *Vajda* Zsuzsa. Az önálló szerb iskola első igazgatójává *Szimity* Milosné *Csobán* Bojana történelem- és orosz tanárt választották, akinek rendkívül nehéz feladata volt: egy elhanyagolt, romos épületből kellett olyan iskolát teremtenie, amely ma *Nikola Tesla Szerb Iskolaként* ismert.

Az oktatás nehéz körülmények között, állványok között zajlott, a két ország, Szerbia és Magyarország kapcsolatai pedig korántsem voltak olyan kedvezőek, mint napjainkban. Jelentős támogatás nélkül kellett boldogulniuk. 1993 nyarán az akkori iskola vezetősége – *Szimity* Milosné *Csobán* Bojana igazgatónő és helyettesei, *Margaritovity* Radojka és *Petrovics* Sztevan nagy izgalommal és aggodalommal várták az új tanév kezdetét. Végül 198 diák iratkozott be, és a magyarországi tanári kar mellett szerbiai kollégák is segítettek az oktatást. Mindenki közös szándékok megvalósításáért dolgozott: a szerb oktatás megőrzése és fejlesztése, valamint az intézmény nevelési-oktatási munkájának előmozdítása érdekében, azzal a vízióval, hogy az iskola a magyarországi szerbek nevelési-oktatási központjává váljon. *Szimity* Milosné *Csobán* Bojana után *Rusz* Boriszlávné *Katica* vette át az intézmény vezetését, és hosszú éveken át sikeresen irányította az iskolát, jelentős eredményeket érve el. Őt követte *dr. Lásztity* Jovánka, aki két megbízási időszakon át vezette az intézményt, egészen 2023. december 8-ig, amikor a Szerb Önkormányzat Közgyűlésének döntésével távozott. Ma *Pandurović* Anica vezeti az intézményt.

Lórévi Szerb Óvoda

Lórév, a Csepel-sziget déli részén található község, az egyetlen olyan település Pest vármegyében, ahol a szerb lakosság többségben van. A nevelési és oktatási munkát ennek megfelelően alakítják. Az iskola pedagógiai koncepciója, hogy az óvodai nevelés keretein belül fejlessze a gyermekek képességeit és formálja személyiségüket, hangsúlyt fektetve a játékra és a tanulásra a kétnyelvű környezetben. Az óvoda egy vegyes csoporttal működik, szerb nemzetiségi óvodaként, szociálisan kétnyelvű nevelési és oktatási funkcióval a személyiség fejlesztésének céljából. Az óvoda ugyanabban az épületben található, mint az általános iskola. A helyiségek kényelmesek és esztétikailag vonzóak, a gyermekeket tiszta környezet várja.

Általános iskola Lórévben

A Lórévben található általános iskola, a Nikola Tesla Szerb Oktatási Központ tagintézménye, melyben szerb nyelven folyik az oktatás. Négy alsó osztály működik, és a tanulók az 1-4. osztályos csoportban vannak összefogva. 2022-től 5. osztály is indult. Az iskola felelős az anyanyelv megőrzéséért, a magyar nyelv és irodalom tanulmányozásáért, valamint az etnikai kultúráért, figyelembe véve a helyi adottságokat és a természet védelmét. Az iskola dolgozói nagy hangsúlyt fektetnek a szerb hagyományok ápolására. Az első osztály a szerb nyelvű oktatással indul, a tanulók megtanulják a cirill ábécét. A második osztályban kezdenek magyar nyelvet tanulni. A harmadik osztályban a latin betűs írás elsajátítása és angol nyelv tanulása is zajlik. A negyedik osztályt követően a tanulók szerb vagy magyar iskolában egyaránt folytathatják tanulmányaikat.

A Deszki Szerb Általános Iskola hosszú hagyományokkal és sikerekkel büszkélkedik, egyben modern intézmény, ahol fiatal nemzedékek kezdik meg tapasztalataik és tudásuk megszerzését. Az iskola teljes napos oktatási rendszert működtet, reggeli és délutáni foglalkozásokkal. A korábbi években a gyermekek a délutáni időszakot a magyar iskolában töltötték, ahol a partnerintézmény osztályaival együtt dolgoztak. A 2019/2020-as tanévtől a Deszki iskola a Budapesti Nikola Tesla Szerb Oktatási Központ tagintézményeként működik. Jelenleg körülbelül harminc tanuló tanul négy osztályban. A fejlődés érdekében a lehető legjobb munkakörülményeket biztosítják, minden osztálynak saját, a legkorszerűbb eszközökkel felszerelt tanterme van. A tanítás kétnyelvű, szerbül és magyarul folyik. A cél az, hogy a tudás megszerzése mellett – különféle szakkörök és programok révén – társadalmi, szociális és kulturális fejlődést is biztosítsanak a diákok számára. Zenei kultúra: a „Lieto” Zeneiskola tanárai az iskolában tartják óráikat. A diákok több mint 60%-a választotta ezt a tevékenységet, ahol különböző hangszeren tanulhatnak, és heti egy alkalommal elméleti szolfézs órákon is részt vesznek. Kézműves műhely: a tanulók sokféle projekten és versenyen vesznek részt, ahol megtanulják a kötést, hímzést, és különféle formákat készítenek agyagból, fából és más anyagokból. Folklor: a diákok az első lépéseiket a „Bánát” Szerb Kulturális Művészeti Egyesület ifjúsági csoportjában tanulják meg. Kézilabda-edzések: a magyar iskola helyiségeiben zajlanak, ahol a gyermekek koruknak megfelelő csoportokban edzenek. A szállítást is biztosítják számukra. Tervezik az úszásoktatás folytatását Szegeden is, amennyiben a körülmények ezt lehetővé teszik. Az iskolában a diákok három étkezést kapnak naponta. 2022 szeptemberétől az iskola fejlődését egy új épület segíti, amely modernebb megjelenésű és nagyobb alapterületű. Évente legalább egyszer kirándulásokat szerveznek Szerbiában vagy Magyarországon, ahol a gyerekeket a szerb nép történetével ismertetik meg. Az iskola közösségként működik a helyi szerb óvodával, így lehetőség van a legjobb együttműködésre.

2022 szeptemberétől a Szegedi Általános Iskolában olyan 5. osztály is elindult, amely lehetővé teszi a tanulók számára, hogy szerb nyelven folytathassák tanulmányaikat. Az iskola ehhez is szervezett buszjáratot biztosít.

A Szegedi Szerb Óvoda

A független Szegedi Szerb Óvoda 2020 augusztusában alakult, és 2021. augusztus 15-től a Nikola Tesla intézmény részeként működik. A szegedi szerb nevelési csoport már 2000 óta létezik, és a szülők érdeklődése iránta mindig nagy volt. A nevelési-oktatási munka szerb nyelven valósul meg. Jelenleg egy egységet képez az önálló Szegedi Szerb Általános Iskolával.

Szegedi Általános Iskola

A Szegedi Általános Iskola, mint a Budapesti Nikola Tesla Szerb Oktatási Központ tagintézménye, 2018. szeptember 1-jén kezdte meg működését, ma önálló intézményként működik. A Szegedi Szerb Iskola megalapítása nagy kihívás volt, mivel évtizedeken át nem működött ilyen a városban. A hangsúlyt a szerb nyelv, a hagyományok, a szokások és a kultúra oktatására helyezték. Az iskolában különféle szakköröket szerveztek, többek között táncoktatást, kirándulásokat és színházi előadásokat, hogy a tanulók számára érdekesebbé tegyék a tanítást. A következő, 2019-es évben az iskola a város központjában, a Stefánia út 7. szám alatt található vonzó helyszínre költözött, ahol ma is működik. A közelében van park, játszótér, színház, múzeum és a Tisza-folyó. Az adott tanévben az első osztályt hat, a második osztályt pedig tíz tanuló járta, a harmadik osztály indulásával a tanulók száma huszonháromra nőtt. A 2022/2023-as tanév jelentős, mivel elindult a felsőbb osztályok oktatása is, így az iskola harminckilenc tanulót számlál. Évről évre nő a tanulók száma. Sajnos egy elakadt építési projekt következményeként új épületbe, amely jobb oktatási körülményeket biztosíthatna, még mindig nem költözhetett be az iskola. Az oktatási program különleges jellemzői: a Szegedi Szerb Általános Iskolában a nevelés és oktatás egységet alkot. Az órák során kiemelt figyelmet fordítanak a differenciált tanításra. Az oktatás minden tanulóhoz igazodik, lehetőséget biztosítva számukra, hogy kibontakoztathassák képességeiket és tehetségeiket. A differenciált megközelítéssel sikeresen ösztönzik a tanulási vágyat, a kíváncsiságot és a kitartást. A tanulók támogatást kapnak saját tanulási stratégiáik kifejlesztésében. Cél, hogy minden gyermek sikeresen tanuljon, és elsajátítsa a szerb nyelvű tananyagot. A tanárok szeretetteljes hozzáállása, valamint a bizalomra épülő családi légkör nagy előny a kisebb létszámú osztályokban. A hatékony nevelési-oktatási munkában a tanárok mellett pszichológus, fejlesztőpedagógus, szociális munkás és logopédus is dolgozik.

Battonyai Két Tanítási Nyelvű Szerb Általános Iskola és Óvoda

A Battonyai Két Tanítási Nyelvű Szerb Általános Iskola és Óvoda Magyarország délkeleti részén, közvetlenül a magyar-román határnál helyezkedik el. Az intézmény magába foglalja az óvodát és az általános iskolát, biztosítva az alapfokú oktatást nyolc évfolyamon. Fő szempont a kétnyelvűség, így a gyermekek oktatása szerb és magyar nyelven folyik. Céljuk, hogy diákjaik biztonságban, érzelmileg gazdagon, befogadó légkörben, szeretetben érezzék magukat. Családias légkörben, egyéni sajátosságaikat figyelembe véve támogatják sokoldalú és harmonikus fejlődésüket. Döntéseik során mindig a gyermek érdekeit tartják szem előtt, figyelembe véve az oktatási, fejlődési és szociális szempontokat.

Újszentiván, Százhalombatta

Magyarországon nem kizárólag a Szerb Országos Önkormányzat által fenntartott oktatási intézményekben folyik szerb nyelvű oktatás. *Újszentivánon* és *Százhalombattán* is tanulhatnak szerbül az érdeklődő diákok.

Az oktatási intézmények fenntartásának átvétele, valamint a szerb-magyar jószomszédi kapcsolatok javulása – amelyek történelmi csúcst értek el – lehetővé tették, hogy a szerb oktatás Magyarországon új lendületet kapjon. Mindkét ország kormánya jelentős támogatásban részesítette az oktatási-nevelési intézményeket, különösen az infrastruktúra vásárlására és felújítására szánt pénzügyi segítség révén. Ez tette lehetővé a szerbiai és más régiókból érkező diákok számának növekedését, valamint a szerbiai pedagógusok bevonását, és számos

egyéb projekt megvalósítását. A magyarországi szerb iskolákból sok sikeres ember került ki. Az intézmények kiváló oktatói gárdájuknak is köszönhetik eredményeiket.

A magyarországi szerbek számára adott a lehetőség, hogy egészen az egyetemig anyanyelvükön tanuljanak. Az anyanyelv-használat az ortodox vallás mellett a szerb nemzeti-nemzetiségi megmaradás alapköve. Az anyanyelvi nevelési-oktatási munka fejlesztése Magyarországon kulcsfontosságú feladat, amely hozzájárul a szerb nyelv és írás megőrzéséhez, valamint a nemzeti identitás fenntartásához. Ezt az elhivatottságot iskola-tulajdonosként a Magyarországi Szerb Önkormányzat továbbra is támogatja.

A XXI. században a magyarországi szerb közösség folyamatosan küzd az anyanyelvű oktatás megőrzéséért és fejlesztéséért. Az iskolák, amelyek a közösség kulturális identitásának megőrzésében fontos szerepet játszanak, számos egyedi kihívással néznek szembe, beleértve a demográfiai változásokat és az integrációs folyamatokat. Az utóbbi években azonban számos kezdeményezés indult a szerb nyelvű oktatás erősítésére, amelyek célja a közösség kulturális örökségének fenntartása.

Összegzés

A magyarországi szerb közösség több évszázadra visszanyúló oktatástörténete gazdag és összetett. Az oktatás nemcsak a tudás átadásának eszköze volt, hanem a nemzeti identitás és a kultúra megőrzésének kulcsfontosságú eleme is. A közösség elkötelezett tagjai, mint például Gavriilo Stefanović Venclović, Thököly-Popovics Száva, Dumtsa Jenő és sok más jeles személyiség hozzájárultak ahhoz, hogy a szerb közösség megőrizze hagyományait és értékeit itt, Magyarország területén. Az oktatás a jövő kulcsa, és reméljük, hogy a magyarországi szerb közösség továbbra is sikeresen megőrzi nyelvét, kultúráját és identitását.

Szabó Mónika:

A nemzetiségi oktatás időszerű lehetőségei a magyarországi szlovákok körében

Előadásomat, hozzászólásomat egy rövid áttekintéssel kezdem. Nem célom számadatokat és a törvények (köznevelési, nemzetiségi) adta lehetőségeket évekre bontva, folyamatában vizsgálni. Az itt jelen lévő szakemberek, előadók, kollégák számára ismert mindaz a háttér, mely lehetőséget biztosít a XXI. századi Magyarországon arra, hogy a nemzetiségek egyéni és közösségi jogként megfogalmazott nemzetiségi oktatásban vegyenek részt.

Ismert tény – számos szociológiai és nyelvészeti kutatást áttanulmányozva –, hogy a magyarországi szlovák nemzetiségre (a többi nemzetiséghez hasonlóan) a nyelvhasználatra megfogalmazott szórványlét a jellemző. A család már nem funkcionál anyanyelvet átörökítő közegként. A magánszférában használt nemzetiségi nyelv – saját tapasztalatomra hagyatkozva – egy bizonyos értelmiségi rétegben mintha egyre inkább fontosabbá válna. A nemzetiségi nevelési-oktatási rendszer ad esélyt arra, hogy a nyelvhasználat újra erőteljesen jelen legyen az oktatási intézményeinkben. A kétezres évek elején megfogalmazott nyelvvesztés, az asszimiláció folyamata így talán megállítható. Mindezek mellett gyakorló pedagógusként elmondhatom, hogy az oktatásirányítás, a nemzetiségi önkormányzatok, a nemzetiségi pedagógiai központ és szakemberek segítségével létrejött kerettantervek, nemzetiségi kerettantervek megteremtik az anyanyelv elsajátításához, fejlesztéséhez és e népcsoportok kultúrájának és történelmének megismeréséhez szükséges feltételeket.

A nemzetiséghez tartozó személynek joga van részt venni anyanyelvű oktatásban és művelődésben, a nemzetiségi közösségeknek

pedig joguk van ahhoz, hogy a nemzetiségi óvodai nevelés, nemzetiségi alap- és középfokú nevelés és oktatás, továbbá a felsőfokú képzés, illetve az országos nemzetiségi önkormányzat útján a kiegészítő kisebbségi oktatás feltételeinek megteremtését kezdeményezzék és kialakításában közreműködhessenek. A nemzetiségi törvény alapján a gyermek, tanuló joga, hogy nemzeti, illetőleg etnikai hovatartozásának megfelelő nevelésben és oktatásban részesüljön, illetve a szülő joga, hogy gyermekének nemzeti vagy etnikai hovatartozásának megfelelően választhat óvodát, iskolát, kollégiumot.

A nemzetiségi nevelés-oktatás – a magyarországi köznevelési rendszer részeként – megvalósítja az iskolai nevelés-oktatás általános céljait és feladatait, és emellett biztosítja a nemzetiség nyelvének tanulását, a nemzetiség nyelvén való tanulást, a nemzetiség történelmének, szellemi és anyagi kultúrájának megismerését, a hagyományörzést és hagyományteremtést, az önismeret kialakítását, a nemzetiségi jogok megismerését és gyakorlását.

A nemzetiségi nevelés-oktatás segíti a nemzetiséghez tartozó tanulót abban, hogy megtalálja, megőrizze és fejlessze identitását, vállalja másságát, elfogadja és másoknak is megmutassa a nemzetiség értékeit, erősítse a közösséghez való kötődést.

A nemzetiségi nevelés-oktatást folytató intézményekben fontos, hogy a tanuló számára nyilvánvalóvá váljanak a nyelvi és kulturális gazdagság előnyei, kialakuljon a valóságos nemzetkép és nemzeti-ségkép. Fontos az is, hogy a tanuló felismerje az előítéletek és kirekesztés megjelenési formáit, és megismerje a jelenség hátterét, veszélyeit, az emberi, állampolgári és nemzetiségi jogok megsértésének jelenségét, és a jelenség elleni fellépés jogi, illetve egyéb eszközeit.¹

Statisztikai számadatokat tekintve az elmúlt öt évben a szlovák nemzetiségi oktatás óvodai (anyanyelvi, kétnyelvű), általános iskolai (anyanyelvű, kéttannyelvű, nyelvoktató), középiskolai (gimnázium) tannyelvű, kéttannyelvű szinten van jelen. Óvodapedagógus képzés, tanítóképzés, tanárképzés felsőoktatási intézményeinkben: *Esztergomban, Budapesten, Szarvason, Szegeden* valósul/valósult meg. Hosszú folyamatot igényelt, de a végére értünk annak, hogy mára az ELTE Tanító- és Óvóképző Karán is indulhatott ettől a tanévtől szlovák szak.

A szlovák nyelvet leghatásosabb módszerekkel oktató egy és két tanítási nyelvű általános iskolák és gimnáziumok *Budapesten, Békéscsabán, Sátoraljajújhelyen, Szarvason és Tótkomlóson* működnek.² A törvény adta lehetőség sikereként könyvelhetjük el a nemzetiségi önkormányzatok számára biztosított jogot, mely szerint a nemzetiségi önkormányzat átveheti, működtetheti, fenntarthatja a nevelési-oktatási intézményt.

Lehetőség. Ezt a szót használtam előadásom címében, s nem véletlenül. A nemzetiségi jogunkkal élve úgy vélem, hogy az intézmények átvétele számos előkészítő tárgyalást követel meg, statisztikai adatokra építve, figyelembe véve a demográfiai adatokat, számolva a szakemberek segítségével, felmérve a pedagógus ellátottságot lehetőséget biztosít arra, hogy a nemzetiségi önkormányzatok átvegyék az intézményeket. Az Országos Szlovák Önkormányzat (OSZÖ) fenntartásában öt intézmény, a Nézsai Szlovák Önkormányzat és a Mátraszentimrei Szlovák Önkormányzat fenntartásában egy-egy intézmény, a bánhidai és a tardosi intézmény a Bánhida-Tardos Szlovák Nemzetiségi Intézményfenntartó Társulás működése biztosított.

Az OSZÖ és a nemzetiségi önkormányzatok által átvett intézményekben kormányzati támogatással felújítások, eszközbeszerzések valósulhattak meg. Az OSZÖ intézménye a *Magyarországi Szlovákok Pedagógiai Módszertani Központja* módszertani füzetekkel, oktatási eszközök megjelentetésével, tanácskozások és továbbképzések szervezésével segíti az oktató-nevelő munkát. A Magyarországi Szlovákokért Közhasznú Alapítvány a *Tehetséges tanulókért ösztöndíjprogram* által támogatja a tanulókat, szüleiket és a felkészítő pedagógusokat az identitás erősítésében.

¹ Nemzetiségi irányelvek. Utolsó letöltés: 2024. szeptember 24. https://www.oktatas.hu/koznevelés/kerettantervek/2020_nat/iranyelvek_nemzetisegi_oktatashoz

² A magyarországi szlovákokról (2019. január-2020. december) – Országos Szlovák Önkormányzat K/250-1/2021 Beszámoló

A pedagógusképzésben a hallgatók ösztöndíjprogramban vehetnek részt, amely a magyarországi felsőoktatási intézmények pedagógiai karán tanuló szlovák nemzetiségű hallgatók számára létrehozott *Szlovák Nemzetiségi Pedagógus Tanulmányi Ösztöndíjprogram* keretében valósul meg.

A 2019-ben indított nemzetiségi pedagógus ösztöndíjprogramot feladatellátási megállapodás alapján az Országos Német Önkormányzat koordinálja, 2020-tól a német módszertani központ bevonásával.

Lehetőségek közt emeltem ki a fenntartó jelentőségét, de a lehetőségek sorát nem fejeztem be. Az elmúlt évek során jelentős figyelem hárult a pedagógusokra, az intézményekre és a köznevelési foglalkoztatottakra. Az elmúlt évben nagyobb szerepet, s bátran mondhatom, megbecsülést kaptak, s még folytatódik az a bérnövekedés, mellyel a pedagógus társadalom eléri majd a diplomás átlagkereset 80%-át. Nemzetiségi létünkben ez is egy jelentős változás. A teljesítményalapú értékelés bevezetésével bízunk benne, hogy a források biztosításával a pedagógusok társadalmunk elismert rétegévé válnak.

Nemzetiségünk számára az Országos Szlovák Önkormányzat, s annak munkacsoportja, illetve a Nevelési-Oktatási Bizottsága Konceptiót, majd Akciótervet dolgozott ki annak érdekében, hogy nemzetiségi oktatási-nevelési feladatainkra rátekintsünk, s azok fejlesztését a jó időgazdálkodás mentén meg tudjuk valósítani. Az akciótervben az oktatás minden területét megvizsgálva célokat, feladatokat, megvalósítandó projekteket vettünk számba.

Lehetőségként nem szabad kihagynunk a tankönyvek kiadását sem. Sajnos itt kell elmondanom azt a tényt, hogy ez a munkánk legnehezebb része. Gyorsan változó világunkban, a digitális eszközök adta új lehetőségek mentén, az oktatásirányítással folyamatosan egyeztetve talán ez az a terület, ahol – s ez az én magánvéleményem – lassan haladunk. Kisebb előrelépések, sikerek vannak, de ami a legfontosabb lenne, hogy a jó és szakmailag jól használható tankönyvek sorozatát folytatni tudjuk, az csak igen vontatottan halad. A nemzetiségi közneveléssel kapcsolatos döntések szakmai előkészítésében az *Országos Nemzetiségi Tanács* működik közre, ahol nemzetiségi képviselőnk is segíti a szakmai munkát.

És bennünk, pedagógusokban és intézményfenntartókban van a legnagyobb lehetőség. A pedagógus megújul, modern technikai eszközökkel fejleszt, tehetséget gondoz, s legfőképpen identitást erősít. Ennek az identitásnak az erősítésében látom a nyelvhez való ragaszkodást, a pedagógusok, az értelmiségiek egymás körében való nyelvhasználatának megújulását. Élni kell azokkal a pályázati lehetőségekkel, melyeket az Egyházi és Nemzetiségi Kapcsolatokért Felelős Allamtitkárság jóváhagyásával a *Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.* bonyolít le. A számos Erasmus projekt keretében megvalósuló mobilitások, csereprogramok, képzések lehetőséget nyújtanak ahhoz, hogy a nemzedéki különbségek leküzdése mellett olyan motiváló, munkáltató órákat tartsunk, amelyekbe beépíthetjük a nemzetiségi jogból adódó sikereinket. Ki kell használni azokat a nemzetiségi jó gyakorlatokat – szabadulósobák, workshopok – melyek segítik a tanulóban a nyelv iránti elköteleződést. A sort folytathatom a népismeret órák keretében is jól használható tájház-látogatásokkal, s a nemzetiségünkhöz tartozó szellemi és tárgyi kultúra megismerése mellett a hagyományápolást, a tánc- és a népdalkultúrát, illetve az anyaországgal szoros együttműködést, a digitális platformokon megjelenő oktatást segítő háttéranyagokat is megemlíthetem.

Úgy vélem, hogy egymással együttműködve, célunkat szem előtt tartva, a lehetőségeket jól kihasználva sikerül olyan intézményekben dolgozni, tanulni, felnőni, ahol a szolgáltatás magas színvonala mellett a tanulóink nemzetiségükhöz ragaszkodva, értelmiségükhöz tartozónak fogják magukat vallani.

Sutya Miklósné:

Kulturális identitás a román nemzetiségi oktatásban

A románok a mai Magyarország területén való megjelenésének kérdése a mai napig vita tárgyát képezi a szakemberek körében. Ennek oka, hogy nincs egyértelmű válasz arra, hogy a török hódoltság előtt éltek-e románok ezen a területen. Egyes román történészek a római kor óta tartó román kontinuitásról (folyamatos jelenlétről – *a szerk.*) beszélnek, azonban a kérdést vizsgáló hazai román kutatók egyetértenek abban, hogy jelentősebb román jelenlétről csak a XVIII. századtól beszélhetünk. A román nemzetiség jelenléte Magyarországon így is évszázadokra nyúlik vissza, és mindmáig megőrizte saját kultúráját, nyelvét és hagyományait.³

Hálásak vagyunk elődeinknek, hiszen ha nem őrizték és ápták volna kultúrájukat, nem maradt volna ránk az a gazdag örökség, amit ma birtokolunk. Előadásomban három alapvető szempontot kívánok kiemelni, amelyek kulcsfontosságúak a román nemzetiségi identitás megőrzése szempontjából.

A kulturális identitás jelentősége

A kulturális identitás az egyén vagy egy közösség azonosságtudata, amely a közös nyelvből, hagyományokból, értékekből, szokásokból és történelmi emlékekből ered. Ez az identitás határozza meg, hogy kik vagyunk, milyen kulturális közösséghez tartozunk, és miként viszonyulunk a világ többi részéhez. A kulturális identitás nemcsak az egyéni önazonosság része, hanem egyben a közösségi összetartozás alapja is, amely segít megőrizni és továbbadni azokat az értékeket, hagyományokat, amik egyedivé s különlegessé teszik az adott közösséget, meghatározza múltját, jelenét, jövőjét, és segít abban, hogy tagjai büszkén vállalják nemzetiségi hovatartozásukat. Ahogy Titu Maiorescu, a román kultúra kiemelkedő alakja (esztéta, irodalomkritikus, államférfi, műfordító) fogalmazott: „*Fără identitate culturală, suntem ca frunza purtată de vânt*” (Kulturális identitás nélkül olyanok vagyunk, mint a szél sodorta levél.). Ez a gondolat tökéletesen fejezi ki azt, hogy kulturális identitás nélkül egy közösség elveszíti gyökereit és irányát, elveszíti saját egyedi jellegét, s könnyen beolvad más kultúrákba. Egy nemzetiség kulturális identitásának megőrzése azonban nemcsak az adott közösség számára fontos, hanem az egész társadalom számára is az, mivel a kulturális sokszínűség azt is gazdagítja, és hozzájárul annak stabilitásához.

A nemzetiségi oktatás szerepe a kulturális identitás megőrzésében

A nemzetiségi oktatás egy összetett folyamat, melynek egyik legfontosabb feladata, hogy megőrizze és továbbadja a kulturális identitást. Ez azonban nem kizárólag a tudás átadását jelenti, hanem az értékek, hagyományok és szokások átörökítését is. A román nemzetiségi oktatás célja, hogy a fiatalok ne csupán nyelvüket tanulják meg, hanem megismerjék és ápolják a román kultúra gazdag örökségét is, hogy büszkén vállalják nemzetiségi hovatartozásukat, s képesek legyenek megőrizni s továbbadni ezt az örökséget az utánuk jövő nemzedéknek. Az *anyanyelvi oktatás* különösen fontos szerepet játszik a kulturális identitás megőrzésében, hiszen a nyelv nem csupán kommunikációs eszköz, hanem a kulturális örökség hordozója is. Ahogy Nicolae Iorga (történész, egyetemi professzor, irodalmi kritikus, drámaíró, költő és politikus) mondta: „*Limba este cartea de identitate a unui popor*” (A nyelv egy nép személyazonossági igazolványa.). A román nyelv állandó használata kiemelt

³ (A magyarországi románok – írta: dr. Petrusán György, Martyin Emília, Kozma Mihály
http://www.jgytf.u-szeged.hu/tanszek/roman/pgy/publikaciok/moi_romanok.doc)

fontosságú az iskolai és óvodai nevelésben, mivel ez biztosítja a nyelvi és kulturális identitás folytonosságát és megerősítését. Az anyanyelvi oktatás mellett igen jelentős szerepe van a nemzetiségi iskolákban a *kulturális tevékenységeknek, hagyományápolásnak* is, mint például a néptánc, a népzene, vagy a hagyományos ünnepek megtartása. Ezek a tevékenységek nemcsak a kultúra megőrzését szolgálják, hanem a közösség összetartozását is erősítik.

A modern világ kihívásai és lehetséges megoldások

A modern világ számos kihívást jelent a kulturális identitás megőrzése szempontjából, különösen a kisebbségi közösségek számára. Az egyik legnagyobb kihívás a *globalizáció*, amely egyre inkább uniformizálja a kultúrákat, és fenyegeti a kisebbségi közösségek egyedi jellegét. A globalizáció hatására a fiatalok egyre inkább az angol vagy más domináns nyelvek és kultúrák felé fordulnak, miközben az anyanyelv és a hagyományok háttérbe szorúlnak. A *technológiai fejlődés* szintén komoly kihívást jelent a kulturális identitás megőrzése szempontjából. A fiatalok a digitális világban gyakran szintén angolul vagy más domináns nyelven kommunikálnak, s kevesebb lehetőségük van arra, hogy anyanyelvüket és kultúrájukat gyakorolják. A közösségi média és az online platformok globális tartalmakat kínálnak, amelyek gyakran nem veszik figyelembe a kisebbségi közösségek sajátos igényeit és értékeit. Ez a folyamat hozzájárulhat ahhoz, hogy a fiatalok eltávolodjanak kulturális gyökereiktől, és kevésbé érezzék kötődésüket saját közösségükhöz. A *migráció és az asszimiláció* szintén komoly kihívásokat jelentenek. A fiatalok gyakran új környezetbe kerülnek, ahol nehéz megőrizni a hagyományos értékeket és szokásokat, így könnyebben beolvadnak a többségi társadalomba, elveszítve kapcsolatukat saját kulturális örökségükkel.

A kulturális identitás megőrzése szempontjából a *családok szerepe* elengedhetetlen, hiszen az identitás elsődleges formálódása az otthoni környezetben történik. A szülők és nagyszülők példáján keresztül a gyerekek megtanulják tisztelni és ápolni kulturális örökségüket. Ugyanakkor egyre kevesebb azon családok száma, akikre támaszkodhatunk, hiszen a vegyes házasságok révén, valamint a magyar nyelvű közegben élés miatt a családi beszélgetések során a magyar válik a közös nyelvvé, ami tovább nehezíti a román kulturális identitás átörökítését. Ennek következtében az oktatási intézményekre egyre nagyobb teher hárul, hiszen nemcsak az ismeretek átadása, hanem a kulturális identitás megőrzése és erősítése is egyre inkább az iskolák és óvodák feladatává válik.

Az oktatási rendszernek folyamatosan alkalmazkodnia kell ezekhez a kihívásokhoz, és olyan *pedagógiai módszereket* kell alkalmaznia, amelyek vonzóvá teszik a fiatalok számára a román nyelv és kultúra megőrzését. A teljesség igénye nélkül saját intézményünkben hozok példákat arra, hogyan milyen válaszaink vannak a kihívásokra.

Élményalapú tanulás: olyan tevékenységeket integrálunk, amelyek közvetlenül kapcsolódnak a román kultúrához, például: múzeum- és színházlátogatások, fesztiválokra való részvétel. Az iskola valamennyi diákját elvittük a Temesvári Művészeti Múzeumba a nemzetközi hírű román szobrász, Constantin Brâncuși kiállítására, a Temesvári Operába, az Aradi Bábszínházba. Gyereknapi rendszerint román nyelvű produkciókat, színházi előadásokat, koncerteket szervezünk. Ezek az alkalomok segíthetnek a diákoknak jobban megérteni és átélni a kultúra különböző aspektusait, fejlesztik nyelvi készségeiket.

Nagy sikerrel valósult meg *A csepptől az óceánig* című környezetvédelmi táborunk, amelyet Romániában szerveztünk meg. A program során a tanulók mélyreható ismereteket szereztek a környezetvédelemtől, s mindezt román nyelvi környezetben, amely elősegítette nyelvi kompetenciáik fejlesztését.

A *projektalapú oktatás* keretében a projekt elkészítése egy olyan ismeretszerzési folyamat, amely az új ismeretek elsajátítását egy kreatív folyamatba ágyazva, annak részeként és eredményeként valósítja meg.

Az iskolai hagyományaink szerint több éve kiválasztunk egy-egy neves személyiséget a román kultúra, tudomány vagy művészet területéről. A diákok önálló projekteket készítenek, kutatómunkát végeznek a kiemelt személy életéről, munkásságáról, prezentációt állítanak össze, amit bemutatnak a társaiknak. Ennek a projektnek a címe: „*Akikre büszkék vagyunk*”.

Digitális eszközök és a média használata: Az „*Aki tud, az nyer!*” országos román népismereti versenyt bázisintézményi programként szervezzük a magyarországi román általános iskolák számára. A versenyt tabletek segítségével bonyolítjuk le, ahol a három fős csoportok a Kahoot! online kvíz rendszerén keresztül válaszolnak a kérdésekre. A verseny előtt minden intézményhez eljuttatjuk a több száz kérdésből álló feladatbankot. A kérdések több témát érintenek, például a román nemzetiség történelmét, hagyományait, Románia földrajzát és történelmét, irodalmát, művészetét, valamint nemzetiségünk ma élő képviselőit. A diákok a digitális eszközök segítségével kreatívan és interaktívan kapcsolódnak a román nyelvhez és kultúrához.

Kulturális események szervezése: Író-olvasó találkozókát szervezünk, melyek keretében a tanulók kortárs román költőkkel, írókkal és mesemondókkal találkozhatnak. Ezek az alkalmak célzottan járulnak hozzá az olvasási kedv felkeltéséhez és a román nyelvi kompetenciák fejlesztéséhez.

Interkulturális programok: Több éves hagyomány az anyanyelv nemzetközi napja alkalmából megrendezett csapatverseny, amelyen három nyelven (román, magyar és angol) oldanak meg a résztvevők játékos, szókincsfejlesztő feladatokat, nyelvi kvizeket, rejtvényeket, hogy a tanulás szórakoztatóbb és vonzóbb legyen. Az óvodában a kétnyelvűség fejlesztése érdekében a két nyelven történő mesélésnek köszönhetően az óvodások mindkét nyelven megtanulnak helyesen kommunikálni, kapcsolatot teremteni és kétnyelvűvé válni.

A *külső partnerek*, mint például kulturális intézmények, helyi közösségek, civil szervezetek, az egyház jelentős szerepet játszanak az óvoda és iskola kulturális identitásának megőrzésében.

Programok és rendezvények szervezése: Külső partnerek gyakran rendeznek kulturális programokat, mint például néptánc-, népdal- és népzeneesztiválokat, művészeti kiállításokat vagy hagyományőrző eseményeket. Ezek lehetőséget nyújtanak a diákoknak és a pedagógusoknak is, hogy megismerkedjenek a helyi hagyományokkal és kultúrával.

Szakmai fejlesztések: szakmai továbbképzéseket és workshopokat kínálnak a pedagógusok számára. Ezen a területen a legfontosabb partnerünk a *Magyarországi Románok Országos Önkormányzata*, amely szinte minden évben szervez anyanyelvi és módszertani képzést, gyakran az anyaországban.

A *Nemzetiségi Pedagógiai Oktatási Központ* számos képzést kínál oktatási-nevelési, módszertani, kulturális és hagyományápolás területen. Ezek a programok segítik a pedagógusokat abban, hogy hatékonyabban integrálják a kulturális elemeket a tanításba, és fejlesszék a kulturális érzékenységet.

Közösségi kapcsolatok erősítése: A helyi közösségek bevonása az iskolai és óvodai programokba elősegíti a kulturális értékek továbbadását. A közös események lehetőséget adnak a szülőknek és a helyi lakosoknak, hogy tevőlegesen vegyenek részt a gyerekek kulturális nevelésében. Ugyanakkor az iskola is aktívan vesz részt a partnerek által szervezett programokon.

A közösségi kapcsolatokat szintén erősíti az, hogy a *táncsoportunk* és az *énekkarunk* rendszeresen szerepel például falu- és városnapokon,

a helyi és a környező településeken működő román nemzetiségi önkormányzatok által szervezett kulturális programokon, román bálon, gasztronómiai fesztiválokon, a március 1-hez, karácsonyhoz kapcsolódó rendezvényeken. Óvodásainkat több éve meghívják Pécskára (Románia) a *Folklórfesztiválra*, amelyen táncokkal vesznek részt. Az *idén alsós tanulóink* bemutatkozhattak a békési Vármegyeyapon. Rendszeresen részt veszünk különböző román nemzetiségi iskolák által szervezett *versenyeken* mesemondásból, versmondásból.

Az Oktatási Hivatal bázisintézményeként mi magunk is szervezünk versenyeket. Ilyenek az *Aranyhang énekverseny*, a *Magdu Lucian szaváló- és illusztrációkészítő verseny*, az *Aki tud, az nyer!* román népismereti verseny, az óvodások számára szervezett rajzverseny.

A román népismeret órák keretében tanulóink számára templomlátogatást szervezünk, hogy a tankönyvi ismereteket személyes tapasztalatokkal mélyítsük el. A templom belső terének megtekintésével és az egyházi ünnepekhez kapcsolódó szertartásokon való részvétellel elősegítjük a tanulók kulturális és vallási hagyományokhoz való kötődésének erősítését.

Ezek a támogatási formák segítik az óvodákat és iskolákat abban, hogy megéljék nemzetiségi hovatartozásukat, megőrizzék és erősítsék kulturális identitásukat, miközben a gyermekek számára gazdag, sokszínű tanulási élményeket kínálnak.

Záró gondolatok

A kulturális identitás nem statikus, hanem egy állandóan fejlődő és változó folyamat, amelyet aktívan kell ápolni és továbbadni. Ahogy Vasile Alecsandri, a híres román költő mondta: „*Păstrează-ți cu sfințenie rădăcinile, căci din ele se hrănește viitorul!*” (Őrizd szentül a gyökereidet, mert azok táplálják a jövőt!). Ez a gondolat tökéletesen összefoglalja a nemzetiségi oktatás lényegét: a gyökerek megőrzését, hogy a jövő nemzedékei is büszkén vállalhassák kulturális identitásukat, és tovább építhessék közösségük jövőjét.

